

TÜRKÇE DİL BİLGİSİ KURALLARI

Özden DURUHAN

İstanbul Sağlık Müdürlüğü

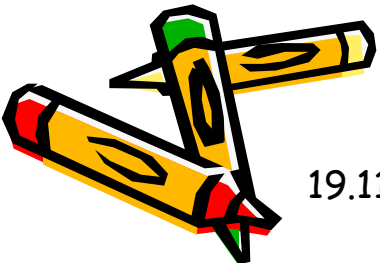
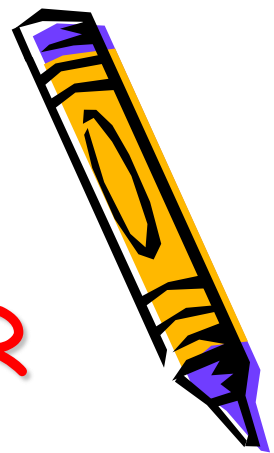
İnsan Kaynakları Şube Müdürlüğü

Personel Eğitim Birimi

Aday Memur Eğitimleri-2012

TÜRKÇE HAKKINDA BİLGİLER

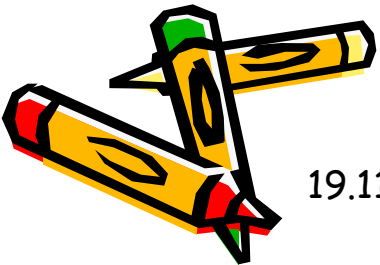
Yeryüzünde ortalama 4000 dil konuşulmaktadır. Bu diller arasında en çok konuşulanlar: Çince, İngilizce, İspanyolca Hintçe ve Türkçedir.

TÜRKÇEYE YABANCI DİLLERİN ETKİSİ

- Yeryüzünde yabancı sözlerden arındırılmış saf bir dil yoktur. Ancak, bir dilin yabancı dillerin egemenliği altında kalması da kesinlikle doğru değildir. Yabancı sözlerin bir dilde fazla oluşu; dilin kendine özgü kurallarının bozulmasına, halk ile aydınların birbirini anlayamamasına, yeni sözler türetilmediği için dilin kısırlaşmasına ve fakirleşmesine yol açmaktadır.

- Yüzyıllar boyunca Türkçenin üzerinde **Arapça ve Farsçanın** çok yönlü etkisi olmuştur. Aynı etkiyi Tanzimat'la birlikte **Fransızca** ve daha sonra da **İngilizceyle** yaşamaktayız. Son yıllarda Anadolu liselerinde ve bazı üniversitelerde yabancı dille eğitim yapılarak **Türkçe yine ikinci plana itilmeye başlanmıştır.**

19.11.2012

Aday Memur Eğitimleri-2012

DİL, KÜLTÜRÜMÜZÜN AYNASIDIR

- Oysa bir insanın duygu ve düşüncelerini başkalarına en güzel bir biçimde aktardığı dil ana dilidir. Ana dilini bilmeyen bir kimse, yabancı dilleri de tam anlamıyla öğrenemez. **Dil kültürün aynasıdır.** Ana dilini yeterince bilmeyen bir kimsede kültürel kimlik sorunları başlar.

DİL ÖĞRETİMİ DEMEK, DÜŞÜNCE ÖĞRETİMİ DEMEKTİR

- Gelişmiş ülkelerde ana dili öğretimine çok önem verilir. Çünkü ana dili ve kişilik gelişimi arasında çok büyük bir yakınlık vardır. Dil, düşünceden soyutlanamadığı için dil öğretimi demek, düşünce öğretimi demektir. Düşünce yapımız ve tarzımız da kişiliğimizin temelini oluşturur. Ana dili gelişimi için okumanın sevdirmesi, nitelikli öğretmenlerin yetiştirilmesi gerekmektedir.

DÜNYA DİLLERİ

- **Biçim Bakımından Dünya Dilleri**

- **1. Tek heceli diller:** Bu dillerdeki tüm sözcükler tek hecelidir. Sözcükler cümle içerisinde ek almadan kullanılırlar. Anlam, genellikle sözcükler üzerine yapılan vurgu ve ton değişiklikleri ile belirlenir. Çince, Vietnam dili, Bask dili, Himalaya ve Afrika dilleri bu grubun içindedir. Çince de bir sözcüğe farklı biçimde yapılan vurgularla 10-15 değişik anlam elde edilebilir.

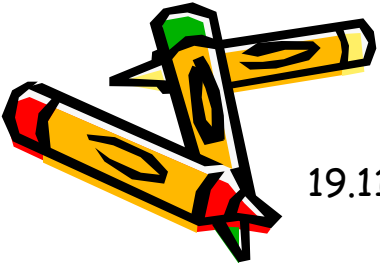

- **2. Bitişken diller:** Bu dillerde kelime türetilirken genellikle kök değişmez. Değişmeyen bu kök üzerine yapım ve çekim ekleri eklenerek sözcükler oluşturulur. Bu grupta Türkçe, Macarca, Moğolca gibi diller yere alır.
- **3. Bükümlü diller:** Bu dillerde çekim ve yeni bir sözün türetimi sırasında kök değişikliğe uğrar. Bükümlü diller, kendi aralarında "kök bükümlü" ve "gövde bükümlü" olmak üzere ikiye ayrılır. Arapça kök bükümlü, Almanca, Fransızca, İngilizce gibi diller de gövde bükümlü dillerdendir.

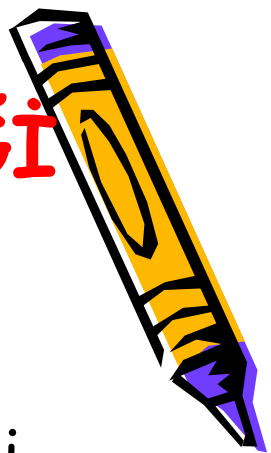
DİL NEDİR?

- En geniş tanımıyla, canlılar arasındaki sözlü veya yazılı iletişim aracına kısaca dil diyoruz.
- İnsanların dili, kuşların dili, böceklerin dili. Bu dillerin hepsi de birer iletişim aracıdır.
- Bu araç kimi zaman beden dili olarak, kimi zaman sözlü olarak, kimi zaman da yazılı olarak karşımıza çıkar.

TÜRKÇENİN GÜCÜ VE ZENGİNLİĞİ

- Türkçe, MÖ 3. yüzyıldan bu yana yaklaşık 2300 konuşulan bir dildir.
- Orhun Anıtları, Türkçenin zengin, işlek ve çok eski bir dil olduğunu açıkça göstermiştir.
- 300 milyon kişi, 12 milyon km²'de Türkçe konuşmaktadır.
- Türkçe, dünyada en yaygın kullanılan beş dil içinde yer almaktadır: Çince, Hintçe, İspanyolca, İngilizce, Türkçe.
- Dünyada konuşulmakta olan 118 devlet dilinden birisi Türkçedir.
- Yansımadan türemiş sözler ve renk adları itibariyle Türkçenin dünyanın en zengin dillerindedir.

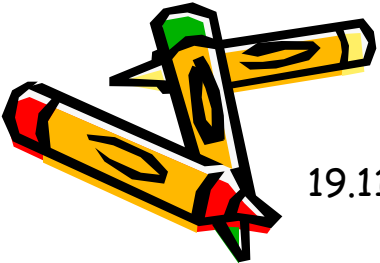
TÜRKÇENİN SÖZ VARLIĞI

- Türkçe söz varlığı bakımından dünyanın en zengin dillerindedir. Türk Dil Kurumunun yıllardan beri yoğun ve titiz çalışmalarıyla hazırladığı 110 bin sözü içeren *Türkçe Sözlük*, yaklaşık 130 bin sözü içeren *Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*, ve çok sayıda söz varlığımızın yer aldığı *Türk Dilinin Tarihsel Sözlüğü*, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, *Kişî Adları Sözlüğü*, *Terim Sözlükleri*, *Türk Lehçeleri Sözlüğü* gibi sözlükler dikkate alındığında Türkçenin söz varlığı birkaç yüz bini bulmaktadır.
- Türkçenin çok sayıda söz varlığı diğer dillere geçmiştir: Sırpçada (9000), Ermenicede (4262), Bulgarcada (3500), Yunancada (3000), Rumencede (3000), Arnavutçada (3000), Farsçada (3000), ~~Almanca~~ (2500), Arapçada (2000) Macarcada (1000) ve İngilizcede (470).

SES

- Akciğerlerden gelen havanın boğazdaki ses yolunda meydana getirdiği titreşime ses diyoruz. Dili oluşturan en küçük birim veya yapı taşıdır.

HECE

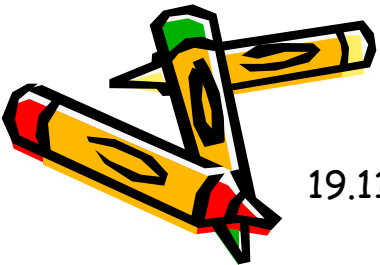
- Ağızımızdan bir çırpıda çıkan ses veya ses topluluğuna *hece* denir.

Ör: çi-çek, bö-cek, kuş, kış vb.

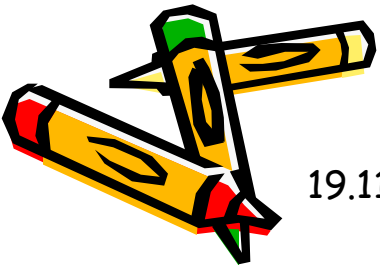
KELİME (SÖZ)

- Bir veya birden çok hecenin oluşturduğu topluluğa ise *kelime (söz)* denir.
- Ör: *Pınar, çınar, ateş, su, o vb.*

CÜMLE

- Bir bilgiyi, bir düşünceyi, bir duyguyu aktarmak amacıyla oluşturulan kelime ya da kelime gruplarına cümle denir. Cümle insanın ifade gücünün bir göstergesidir.
- *"Benim sâdık yarım kara topraktır."*
- *"Ne ağlarsın benim çeşmisiyahım?"*

Cümlenin Kuruluşunda Yer Alan Kelime Gurupları

• 1- Birleşik Kelimeler

- Tek kelimeyle karşılanamayan bir kavramın, birden çok kelime ile karşılanması sonucunda, bazen ayrı bazen de bitişik olarak yazılan kelime gruplarına birleşik kelime denir.

- Ör: *Çanak + kale, Gümüş + hane, Kahraman+maraş; devlet bakanı, sağlık bakanı; masa örtüsü, ayakkabı bağcığı; kadınbudu, vezirparmağı; tilkiyastığı, hanımeli vb.*

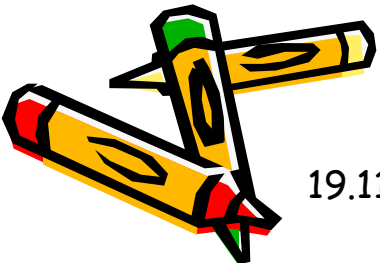
2- Tamlamalar

- İki ya da daha çok ismin belirli kurallar içinde bir araya gelmesiyle oluşan söz öbeklerine **isim tamlaması**, bir veya daha çok sıfatın bir veya birden fazla ismi çok yönlü olarak nitelediği ve belirttiği söz gruplarına da **sıfat tamlaması** denir.
- **Ör: *Gecenin karanlığı, kapının kolu,devletin bakanı***
(Belirtili is. tamlaması)
- *İpek böceği, diş fırçası, kapı kolu, devlet bakanı.*
(Belirtisiz isim tamlaması)
- *Kırmızı gül,eski bakan, kırık kapı, siyah kalem,üç kişi*
(Sıfat tamlaması)

3- İkilemeler

- Anlamı pekiştirmek, düşünceyi kuvvetlendirmek için yapılan kelime tekrarlarına ikileme denir.
- Ör: "İncecikten bir kar yağar/ Tozar **Elif Elif** diye"
- "Ben yürürüm **yane yane**." (Y. Emre)
- *Kapı kapı, çatır çatır, **gümbür gümbür**; az çok, kul köle, ite kaka, **zarar ziyan** vb.*

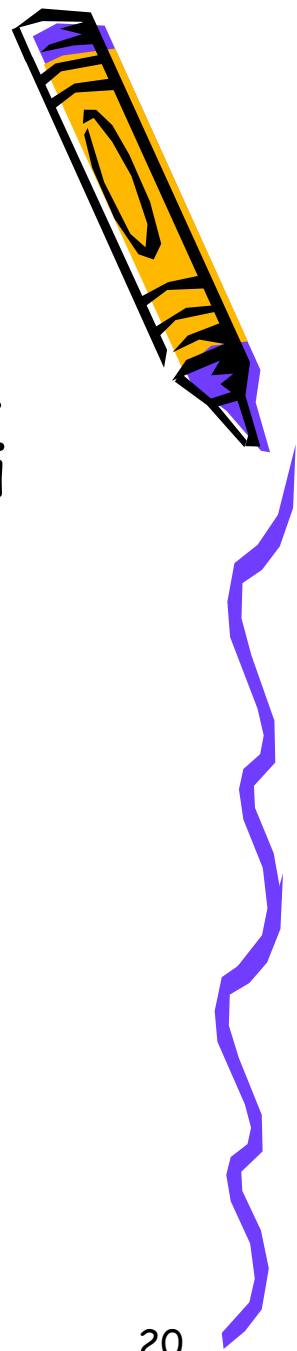
4- Deyimler

- Gerçek anlamlarının dışında farklı anlam taşıyan kalıplaşmış kelime gruplarına deyim denir.
- Ör: *Sarhoşun avucu delik olur.*
- *Kulağı delik, eli uzun, elbirliği yapmak, el uzatmak* vb.

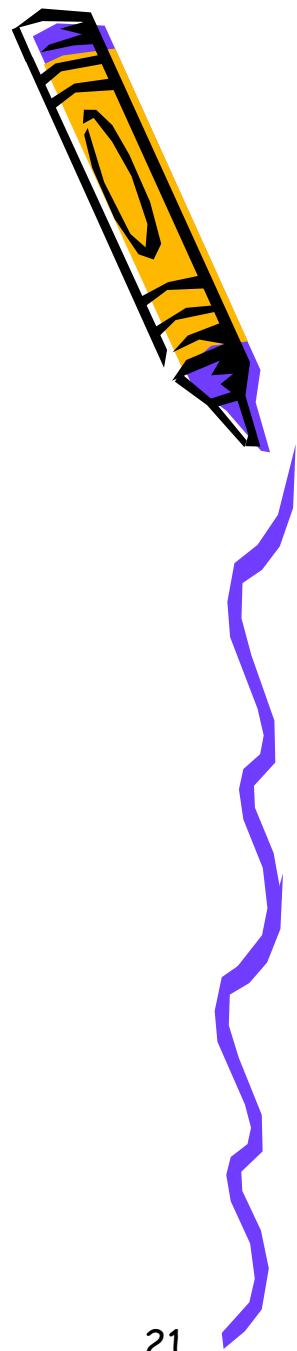

5- Atasözleri

- Uzun deneyim ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikteki sözlere atasözü denir.
- Ör: *Ayağını yorganına göre uzat*
- *Taşıma su ile değirmen dönmez.*

CÜMLENİN İNCELENMESİ

- Cümlelerin Ögeleri
- 1.Yüklem:
 - Bir cümlede hareket veya oluşu, yani eylemi bildiren kelime ya da kelime gruplarına yüklem denir.
 - Ör: "*Çamlığın başında tüter bir tütün*".
 - "*Cerrahpaşa'da koydum canımın yarısını.*"

2.Özne

- Cümlede anlatılan işi yapan kişiyi bildiren kelimeye **özne** denir. (Yükleme sorulan *kim, ne* sorusu özneyi bulmamızı sağlar)
- Ör: "Ağır ağır çıkacaksın bu merdivenlerden." (Gizli özne: *sen*)

3. Tümeleçler

a) Zarf Tümeleci

- Yüklemin anlamını zaman, tarz, nicelik, azlık - çokluk veya soru bakımından tamamlayan kelime ya da kelime gruplarına zarf tümeleci denir.
- Ör: "**Geceleyin** bir ses böler uykumu İçim ürpermeyle dolar, neredesin?"

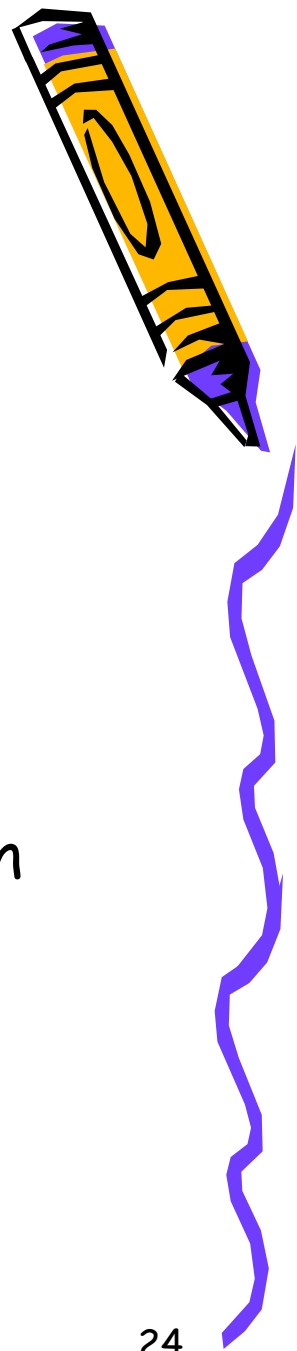
b) Dolaylı Tümeleç

Yüklemin yerini, yönünü bildiren tümelece dolaylı tümeleç denir.

Ör: Doktor **bize** geldi.

Sağlık Bakanlığına doğru gidiyordu.

c) Nesne

- Cümlede öznenin yaptığı veya yüklem bildirdiği işten doğrudan doğruya etkilenen öğeye nesne denir. (Nesneyi bulmak için yükleme *kimi, neyi* sorusu sorulur.)
- Ör: *Muş'un yokuşunu* çıkmış, yorulmuş.
- *Elmayı* narin soydum.

d) Zamir

- Kendileri isim olmadıkları halde ismin yerini tutan kelimelere zamir denir.
- *Ben-sen-o, biz-siz-onlar*
- Ör: *Sen* uzaklarda değil, damarımda kanımsın.

CÜMLE ÇEŞİTLERİ

- 1) **Yapılarına göre** (basit, bileşik, sıralı cümleler)
- 2) **Anlamlarına göre** (olumlu, olumsuz, soru cümleleri)
- 3) **Dizilişlerine göre** (kurallı, devrik cümleler)
- 4) **Yüklemlerine göre** (fiil ve isim cümleleri)

1) Yapılarına Göre Cümleler

a) Basit cümle: Tek çekimli yüklemi bulunan ve tek yargıyı bildiren cümlelere basit cümle denir.

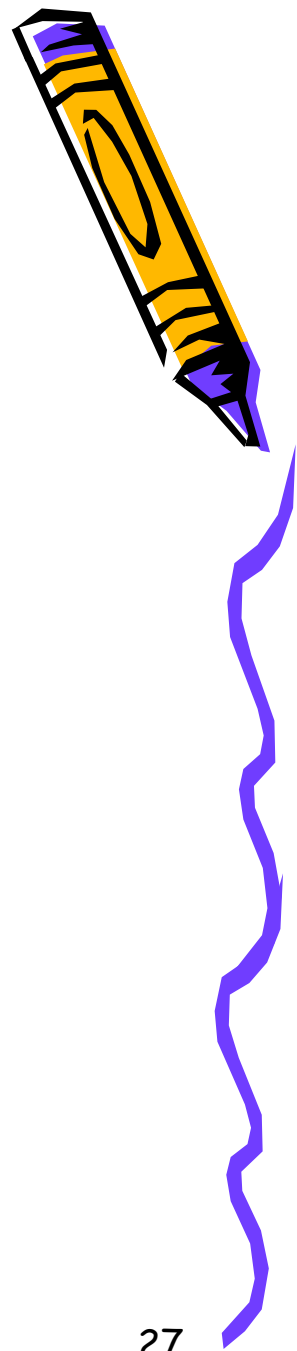
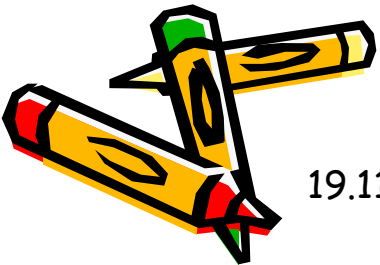
- **Ör:** *Aday memurlar konferans salonunda eğitimin başlamasını **bekliyorlardı.***

b) Birleşik cümle:

Birden fazla yargıyı bildiren cümlelere birleşik cümle denir. Yargılardan biri, cümlenin esas yargısıdır; diğerleri yan cümledir ve esas yargıyı anlam yönünden tamamlarlar. Esas cümle genellikle sonda yer alır.

- **Ör:** *Kalkıp köyüme gidecek olsam; orada dertleşecek kimse bulamam diye üzülüyorum.*

c) Sıralı Cümle:

- Yapıca birbirine bağımlı, fakat yalnız kullanıldıklarında da bir anlam taşıyan cümlelerin yan yana gelmesiyle oluşan cümlelere denir.
- **Ör:** *Kitaplarımı toplayıp merdivenleri çıktım; kapıyı açtım.*
- **Ör:** *"Ahmet Cemil çantasını alıp yukarı çıktı; odaya girdi."*

2) Anlamlarına Göre Cümleler

- **a) Olumlu cümle:** Yüklem anlatıldığı işin yapıldığını bildiren isim ve fiil cümleleridir.
- **Ör:** *Aday memur sınavı Cuma günü yapılacak.*
- **b) Olumsuz cümle:** Yüklem anlatıldığı işin yapılmadığını bildiren isim ve fiil cümleleridir.
- **Ör:** *Kitabımı bulamadım.*
- **c) Soru Cümlesi:** İşin yapılıp yapılmadığını soran cümlelere soru cümlesi denir.
- **Ör:** *"Eğitim başladı mı?"*

3) Dizilişlerine Göre Cümleler

- **a) Kurallı Cümle:** Özne, tümleç, yüklem sırasına göre dizilen cümlelere denir
- **Ör:** *Kardeşim şansının gelmesini beklerdi.*
- **b) Devrik cümle:** Konuşma dilini yazı diline yansıtmak, monotonluğu gidermek amaçlarıyla yüklem yeri değiştirilerek oluşturulan cümlelere denir.
- **Ör:** *Hiç arzu etmemiştim böyle olmasını.*

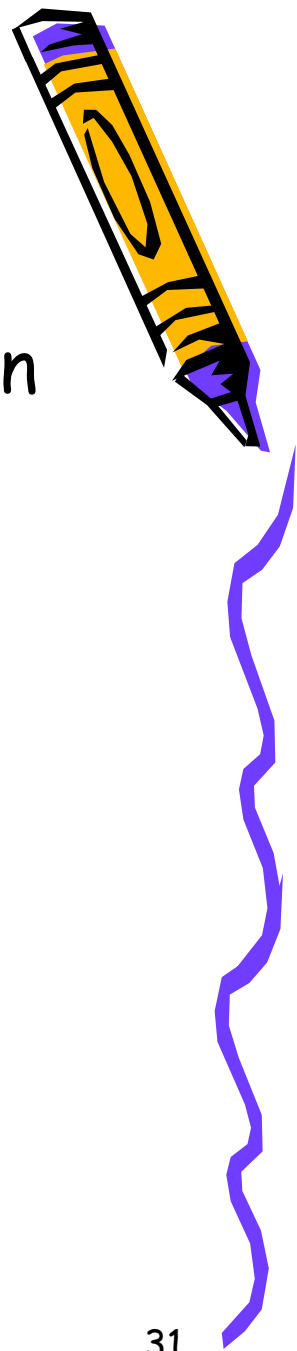
4)Yüklemlerine Göre Cümleler

a) **İsim cümlesi:** Yüklemi isim soyundan olan cümlelere isim cümlesi denir.

- **Ör:** *Hafta içi başımız **kalabalık**.*

b) **Fiil cümlesi:** Yüklemi fiil soyundan olan cümlelere fiil cümlesi denir.

- **Ör:** *Bugün bize çağ kebabı **yedirdi**.*

Cümle Çözümlemeleri

İnsan, erdemli olmak için çalışmalıdır.

Özne zarf tümleci yüklem

Ayşe, bütün yaz kitap okudu.

Özne zarf tümleci nesne yüklem

PARAGRAF

- Bir yazıda, yardımcı bir düşünceyi işleyip, geliştiren cümle veya cümle gruplarına *paragraf* denir.
- Paragrafı meydana getiren her cümle, kendinden önceki cümleyle dil ve düşünce yönünden bağlı olmalı; ilgili yardımcı düşünceyi açıklayıcı, geliştirici, sonuca götürücü bir özellik taşımalıdır.

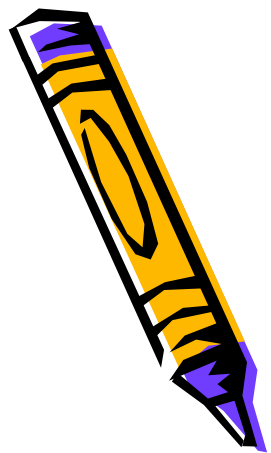
İMLA KURALLARI

Harfler ve Alfabe

Dildeki seslerle gösteren ve alfabe oluşturulan seslere *harf* denir. Harf, seslerin yazıdaki karşılığıdır.

Bir dildeki harflerin belirli dizilmiş bütününe *alfabe* denir.

- Türkçede sesler, ünlüler (8) ve ünsüzler (21) olmak üzere iki gruba ayrılır.

1) ÜNLÜLER

- Türkçede ünlüler (sesli harfler); kalın-ince, yuvarlak-geniş, düz-dar olmak üzere altı guruba ayrılır.

- Kalın Ünlüler: *a, ı, o, u*
- İnce Ünler: *e, i, ö, ü*
- Düz Ünlüler: *a, e, ı, i*
- Yuvarlak ünlüler: *o, ö, u, ü*
- Geniş ünlüler: *a, e, o, ö*
- Dar ünlüler: *ı, i, u, ü*

Büyük Ünlü Uyumu:

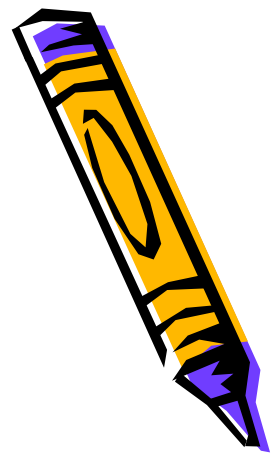
- Türkçe kelimelerin kalın ünlüyle (a,ı,o,u) başlayıp kalın ünlüyle bitmesi veya ince ünlüyle (e,i,ö,ü) başlayıp ince ünlüyle bitmesi durumuna **büyük ünlü uyumu** denir.
- **Ör:** *Arkadaşlarımız*

UYARI

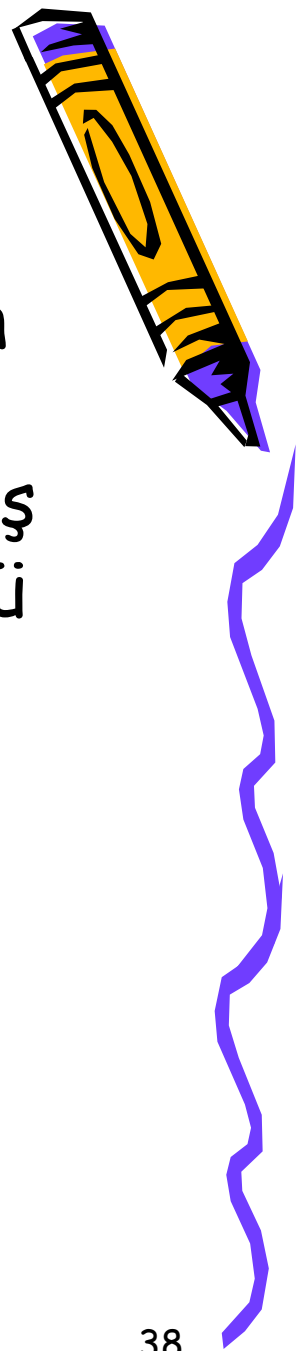
- Bazı Türkçe kelimeler büyük ünlü uyumuna uymaz.
- Ör: *Anne, dahi, elma, hangi, kardeş. şişman, inanmak.*
- Dilimizdeki -daş (-taş), -gil,-ken,-ki,-leyin,-(ı,i,u,ü)mtırak,-(ı,i,u,ü)yor ekleri de bu kurala uymaz.
- Ör: *gönüldaş, meslektaş; halamgil, gülgiller;yazarken;dünki;sabahleyin;yeşilimtırak;biliyor.*
- Dilimize giren yabancı kökenli sözlerde büyük ünlü uyumu aranmaz.

• Ör: *gazete, tiyatro, dükkân, reklam, kitap, liman, selam*

Küçük Ünlü Uyumu:

- Türkçe kelimelerde düz (a,e,ı,i) ünlülerden sonra düz ünlüler, yuvarlak ünlülerden (o,ö,u,ü) sonra dar yuvarlak (u,ü) veya geniş düz ünlüler (a,e) gelir. Bu kurala küçük ünlü (ses) uyumu denir.
- **Ör:** *Evimize, boyama, büyüme.*

UYARI

- Dilimize giren yabancı kökenli sözlerde küçük ünlü uyumu aranmaz.
- Ör: doktor, alkol, radyo, horoz, kabul, müzik, müdür.
- Bazı Türkçe kelimeler küçük ünlü uyumuna uymaz.
- Ör: *avuç, yağmur, çamur, avurt, kavun, kavuşmak, savurmak, kabuk.*
- Not: Türkiye Türkçesindeki sözlerin ünlü düzenini büyük, küçük ünlü uyumlarıyla ilk heceden sonra o, ö seslerinin bulunmaması kuralı birlikte belirler.

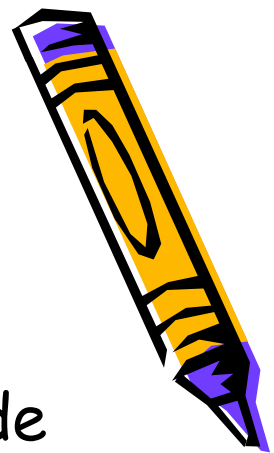

2) Ünsüzler

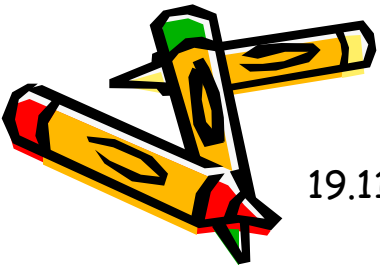

- Türkçedeki 21 ünsüz, sert ve yumuşak olmak üzere iki gruba ayrılır.
- **a) Sert ünsüzler (sessizler):** Ses tellerinin titreşmesiyle oluşan ünsüzlere sert ünsüzler adı verilir
- *f, s, t, k, ç, ş, h, p*
- **b) Yumuşak ünsüzler:** Ses telleri titreşmeden oluşan ünsüzlere yumuşak ünsüzler denir.
- *b, c, d, g, ğ, j, l, m, n, r, v, y, z*

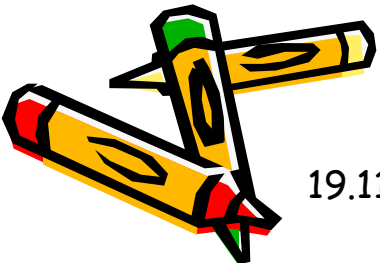
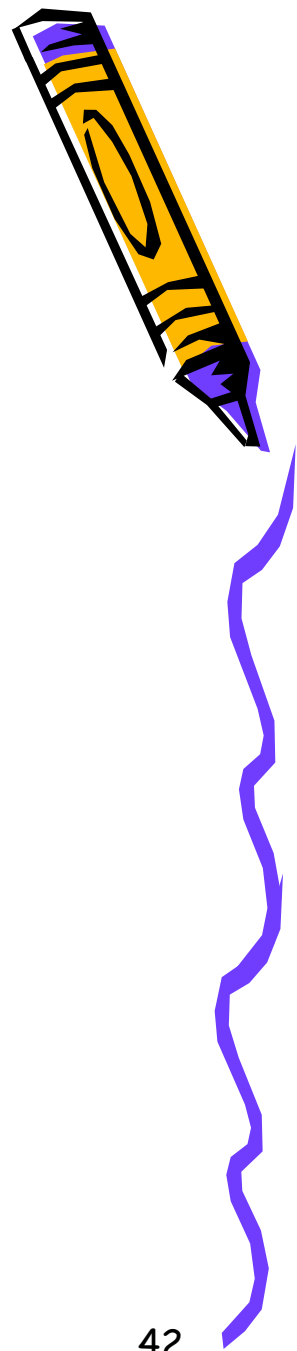

- Türkçe de *ayak, bıçak, geçit, ağaç* kelimelerinde görüldüğü gibi son seste bulunan sert ünsüzler, ünlüyle başlayan bir ek aldıklarında yumuşak ünsüze dönüşürler. Kelime sonlarında yer alan p,ç,t,k gibi sert sessizlerin, yumuşak sessizler (b,c,d,g)'e dönüşmesine ***sessiz yumuşaması*** denir.
- Ör: ***Sebep-sebebi, ilaç-ilacını, geçit-geçidi, bıçak-bıçağı, ayak-ayağı...***

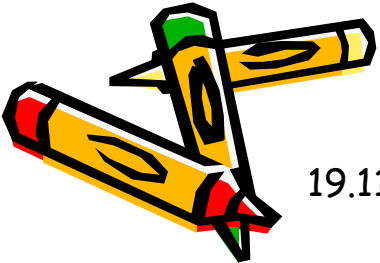
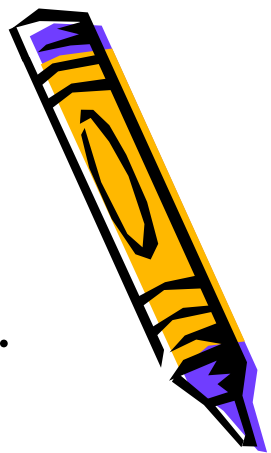
UYARI

- Türkiye Türkçesinde kelimelerin sonunda bazı istisnalar hariç, tonlu (yumuşak) ünsüzler (b,c,d,g) bulunmaz.
- **Ör:** ağaç, at, ak, ok, saç, büyük, yoğurt, üç, yurt.
- **İstisnalar:** od (ateş), ot (bitki); ad (isim), at (binek hayvanı); sac (yassı demir), saç (kıl)

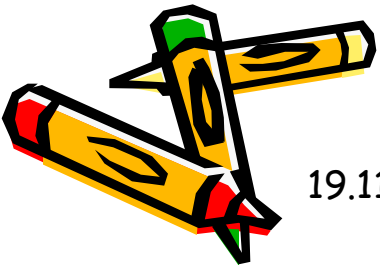

DÜZELTME İŞARETİ (^)

- Bu işaretin iki görevi vardır: Uzatma ve inceltme.
- 1-Yazılışları bir, fakat anlamları ve okunuşları ayrı olan kelimeleri bir birinden ayırt etmek için kullanılır.
- Ör: *Adet* (sayı) - *âdet* (gelenek, görenek),
- *hala* (babanın kız kardeşi) - *hâlâ* (henüz),
- *alem* (bayrak)—*âlem* (dünya, evren),
- *yar* (uçurum), *yâr* (sevgili) vb.

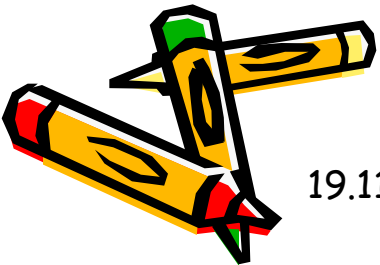
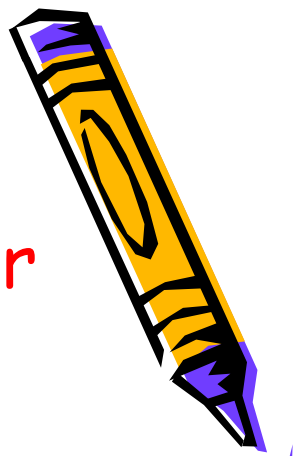

-
- 2-Arapça ve Farsçadan dilimize geçen birtakım kelime ve eklerde *g,k* ünsüzlerini ince okutmak için ünsüzlerden sonra gelen *a* ve *u* seslerinin üzerine konur. kullanılır.
 - Ör: Dergâh, ordugâh, kâr, dükkân, mekân, hikâye, kâğıt, mahkûm, mezkûr.

- 3-Nispet (aitlik) îsini göstermek ve diğer ek olan i'lerden ayırmak için kullanılır.

- Ör: Ahmet'in *resmi- resmî* yazı,
- İslam *dini- dinî* bilgiler,
- fizik *ilmi- ilmî* tartışmalar vb.

BAZI KELİME ve EKLERİN YAZILIŞI

1. "Ki" Bağlacının Yazılışı

- Cümleleri, kelime gruplarını ve cümlecikleri birbirine bağlayan ve onlar arasında anlam ilgisi kuran "ki" bağlacı daima ayrı yazılır.
- Ör: "Ben **ki**, toz kanatlı bir kelebeğim".
"Ben **ki**, otuz sekiz krallığın padişahı Kanunî."
"Desem **ki**, vakitlerden bir Nisan akşamıdır."
"Geçmiş zaman olur **ki** hayali cihan değer."

"Ki" Ekinin Yazılışı

- Ek durumunda olan ilgi eki "ki" daima bitişik yazılır.
- Ör: **Yoldaki** işaretler şoförle konuşurmuş.
Sizin kafanızdaki örneği de bilmek isterim.

2. "De" ve "Da" BAĞLAÇ ve EKLERİNİN YAZILIŞI

- Türkçede bağlaç veya edat durumundaki bütün "de, da" lar ayrı yazılır.
- Pratik olarak denilebilir ki "dahi" anlamına gelen "de, da" lar ayrı yazılır.
- Ör: Ben **de** yazdım. Sen **de** mi Brutus?
- Ben seni **de** kuşları **da** severim.
- Dolaylı tümleç durumundaki (yer, yön bildiren) aitlik bildiren "de, da" lar daima bitişik yazılır.
- Ör: **İçimde** kim vardır bir bilebilsen.
Bakanlıkta **görevde** yükselme sınavı
başlayacak.

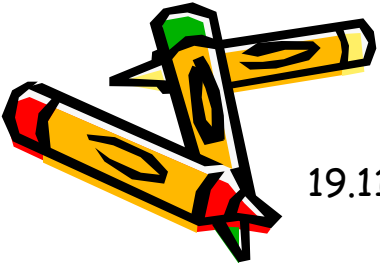
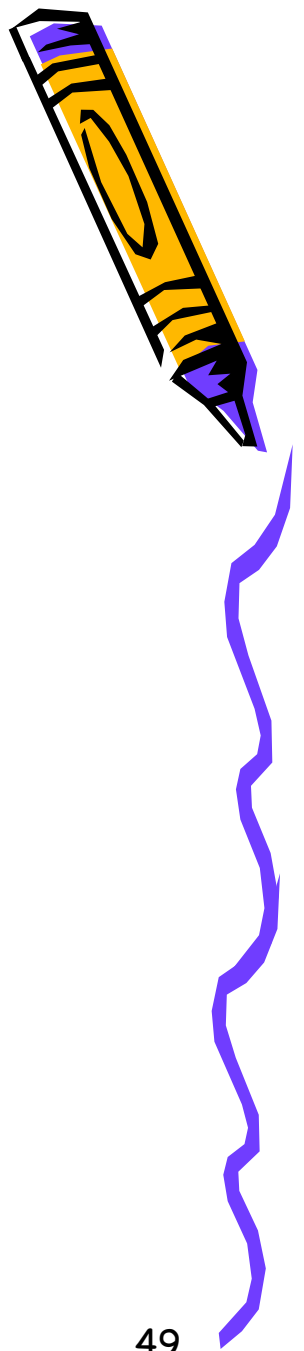
3. Mı, Mi, Mu, Mü SORU EKİNİN YAZILIŞI

- Bu ek, cümlede "mı, mi, mu, mü" şeklinde de kullanılır. Daima ayrı yazılır ve cümle sonuna soru işareti (?) konur.
- Ör: "Olur **mu** böyle olur **mu**? / Kardeş kardeşi vurur **mu**?"
- "Ölür **müsün**, öldürür **müsün**?"

4- SAYILARIN YAZILIŞI

- Edebi metinlerdeki sayılar yazıyla yazılmaktadır.
- Ör: "Yaş otuz beş, yolun yarısı eder."
- Saat, para, ölçü ve istatistikler rakamla yazılır.
- Ör: Saat 13.30'da, 25 kilogram et. vb.

5- BÜYÜK HARFLERİN KULLANIM YERLERİ

- Özel isimler her zaman büyük harfle başlar.
- Ör: *Yunus Emre, Âşık Veysel, Ankara* vb.
- Birine hitaben yazılan mektup veya yazıların baş harfi büyük yazılır.
- Ör: *Sayın Barış MANÇO, Sevgili Kardeşim, Canım Anneciğim,* vb.
- Kurum ve kuruluş adları büyük harfle başlar.
- Ör: *Türk Dil Kurumu, Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü, RTÜK Başkanlığı, Sağlık Bakanlığı* vb.

• Cümle başında büyük harf kullanılır.

Or: *Gülme komşuna gelir başına.*

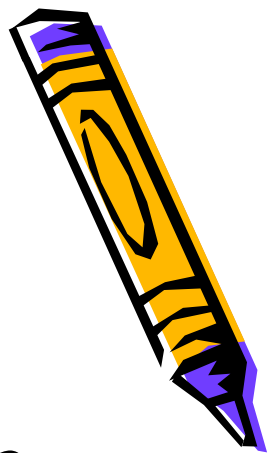

- **Şiirlerin mısraları büyük harfle başlar.**
- Ör: "Dedim Emrah nendir? / Dedi kölemdir.
Dedim satar mısın? / Söyledi yoh yoh."
- **Kişi adlarındaki unvanlar da büyük yazılır.**
- Ör: *Mareşal Fevzi ÇAKMAK, Prof. Dr. Recep AKDAĞ, Yzb. Cengiz TOPEL vb.*
- **Unvanlar sona gelirse de büyük yazılır.**
- Ör: *Enver Paşa, Ahmet Mithat Efendi, Nigar Hanım*
- **İki noktadan sonra gelen cümleler büyük harfle başlar:**
- Ör: *Bir yılda dört mevsim vardır: İlkbahar, yaz, sonbahar, kış.*
- **Cümle içindeki aktarma ve alıntılar büyük harfle başlar:**
- Ör: Akif, İstiklâl Marşı'nın bir dördlüğünde şöyle der; *"Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım/Hangi çılgın bana zincir vuracakmış şaşarım."*

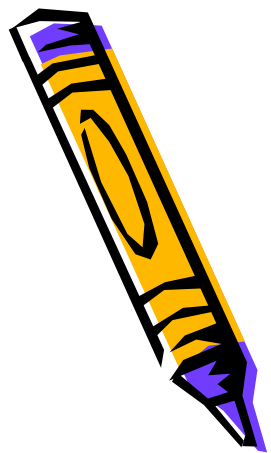

6. HECE YAPISI VE SATIR SONUNDA KELİMELEERİN BÖLÜNMEİ

- Türkçede kelime içinde iki ünlü arasındaki ünsüz, kendinden önceki ünlüyle değil, kendinden sonraki ünlüyle hece kurar: *a-ra-ba, ka-ra-ca, ta-le-be.*
- Kelime içinde yan yana gelen ünsüzlerden sonuncusu kendisinden sonraki ünlüyle, diğerleri kendilerinden önceki ünlüyle hece kurar: *bir-lik, sev-mek, Türk-çe, Kork-maz.*
- Batı kökenli alıntı kelimelerde hece bölünmesi, Türkçenin mevcut hece yapısı göz önüne alınarak yapılır: *band-rol, kont-rol, port-re, sant-ral, sürp-riz, tund-ra, volf-ram.*

Türkçede satır sonunda kelimeler bölünebilir, fakat heceler bölünemez. Satıra sığmayan kelimeler bölünürken satır sonuna *kısa çizgi (-)* konur.

Bitişik yazılan kelimelerde de bu kurala uyulur:

-baş-
- öğretmen değil,
-ba-
- şög-ret-men;
-Karaosman-
- oğlu değil,
-Karaosmanoğ-
- lu.

Ayırmada satır sonunda ve satır başında tek harf bırakılmaz:

.....a-
raba değil,

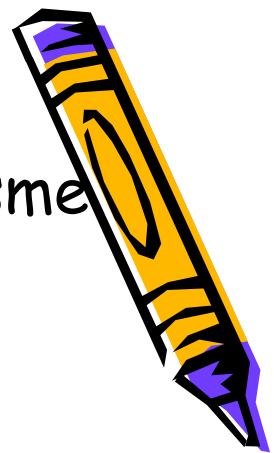
.....ara-
ba;

.....müdafa-
a değil,

.....müda-
faa;

Kesme işareti satır sonuna geldiği zaman yalnız kesme işareti kullanılır; ayrıca çizgi kullanılmaz.

•*Atatürk'*
ün...

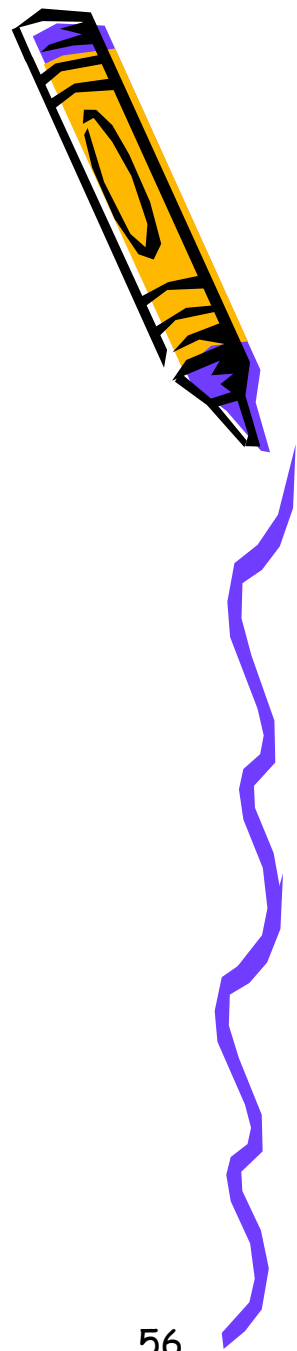
.....*Edirne'*
nin...

Rakamların satır sonuna gelmesi durumunda da yalnız kesme işareti kullanılır:

.....*1996'*

da...

7-BİRLEŞİK KELİMELERİN YAZIMI

- Dilimizde yeni bir kavramı karşılamak için bir veya daha çok kelimenin bir araya gelerek oluşturdukları sözlere **birleşik kelime** denir.
- Birleşik kelimeler, yazılış bakımından **bitişik** yazılanlar ve **ayrı** yazılanlar olmak üzere ikiye ayrılır. Bitişik yazılan birleşik kelimelere **bitişik kelime** adı verilir.

1) BİTİŞİK YAZILAN BİRLEŞİK KELİMELER

- Birleşik kelimeler aşağıdaki durumlarda bitişik kelime olurlar ve bi-tişik yazılırlar.
- **a) Ses düşmesine ve türemesine uğrayan birleşik kelimeler bitişik yazılır:**
- **Ör:** *kaynana* (< *kayın ana*), *kaynata* (< *kayın ata*), *nasıl* (< *ne asıl*), *niçin* (< *ne için*), *pazartesi* (< *pazar ertesi*), *sütlaç* (< *sütlü aşı*), *birbiri* (< *biri biri*).

- **b) Dilimize Arapçadan girmiş azil (< azl), emir (< emr), hüküm (< hükm), kayıp (< gayb), keşif (< keşf), küfür (< küfr), nakil (< nakl) gibi birtakım kelimeler etmek, edilmek, olmak, olunmak, eylemek yardımcı fiilleriyle birleşirken asıllarına uyararak ikinci hecedeki ünlülerini düşü-rürler. Bu gibi kelimelerle yapılan birleşik fiiller bitişik yazılır.**

- Ör: azletmek, emretmek, hükmetmek, kaybolmak, kayde-dilmek, keşfedilmek, küfretmek, nakletmek, neşretmek, sabretmek, seyretmek, şükreylemek, zikretmek.

- **c) Dilimize Arapçadan girmiş af (< afv), his (< hiss), ret (< redd), zan (< zann) gibi birtakım kelimeler etmek, edilmek, olmak, olunmak, eylemek yardımcı fiilleriyle birleşirken sondaki sesler, asılla-rına uyararak veya asıllarının etkisinde kalarak çift sese dönüşür. Bu tür birleşik fiiller bitişik yazılır.**

- Ör: affetmek, affolunmak, halletmek, hissetmek, hissedilmek, reddeylemek, reddolunmak, zannetmek.

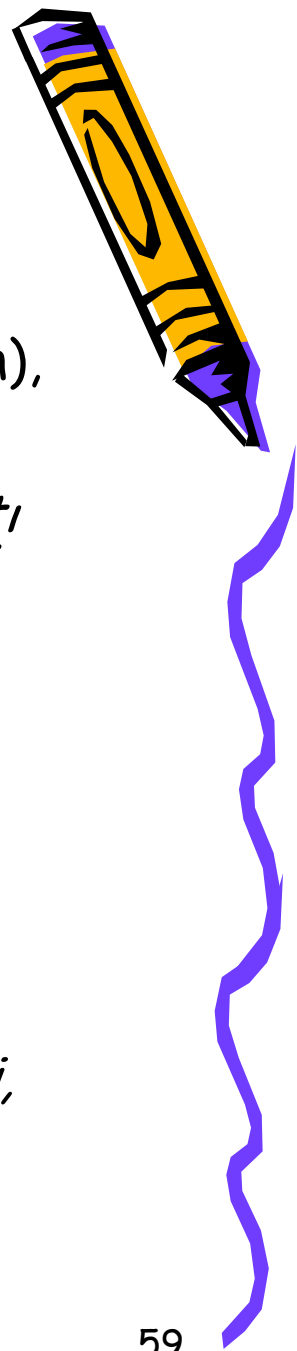

- d) Birleşme sırasında her iki ögesi de benzetme yoluyla anlam değişmesine uğrayan birleşik kelimeler bitişik yazılır.

- Ör: *aslanağzı* (bitki), *keçiboynuzu* (bitki), *altınbaş* (kavun), *kamçıkuyruk* (koyun), *kamışkulak* (at), *karabaş*, *karagöz* (balık), *yeşilbaş* (ördek), *itdirseği* (arpacık), *karata-ban* (hastalık), *kargaburnu* (alet), *kedigözü* (lamba), *balıksırtı* (desen), *hanımgöbeği* (tatlı), *ka-dınbudu* (köfte), *kedidili* (bisküvi), *tavukgöğsü* (tatlı), *bülbülyuvası* (tatlı), *beştaş* (oyun), *karadul* (örümcek),

- e) Somut olarak yer bildirmeyen üst ve üzeri sözlerinin sona getirilmesiyle kurulan birleşik kelimeler bitişik yazılır.

- Ör: *akşamüstü*, *akşamüzeri*, *ayaküstü*, *ayaküzeri*, *bayramüstü*, *gerçeküstü*, *ikindiüstü*, *olağanüstü*, *öğleüstü*, *öğleüzeri*, *suçüstü*, *yüzüstü*.

- f) *Biraz, birazı, birkaç, birkaçı, birtakım, birçok, birçoğu, hiçbir, hiç-biri, herhangi* belirsizlik sıfat ve zamirleri de gelenekleşmiş olarak bitişik yazılır.
- g) *Hane* kelimesiyle Farsça kurala göre oluşturulan birleşik kelime-ler bitişik yazılır: *çayhane, dersane, kahvehane, süthane, yatakhane, yazıhane, yemekhane*
- h) *Zade, name perver* ve *perest* kelimeleriyle Farsça kurala göre oluşturulan birleşik kelimeler bitişik yazılır.

Ör: *amcazade, dayızade, teyzezade; beyanname, kanunname, se-yahatname, siyasetname; misafirper-ver, vatanperver; ateşperest, hayalperest, menfaatperest.*

- ı) Farsça kurala göre oluşturulan isim ve sıfat tamlamaları ile ka-lıplaşmış diğer ibareler bitişik yazılır.

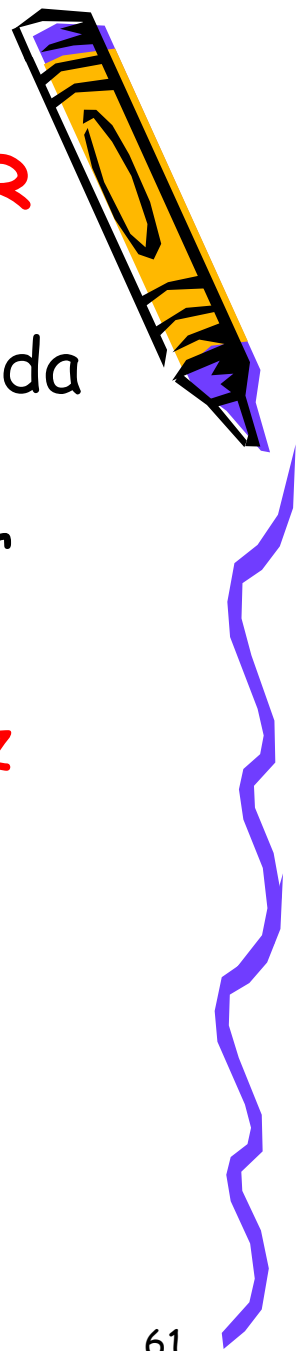
Ör: *cürmümeşut, ehli-beyt, ehvenişer, gayriciddî, gayrimenkul, gayrimeşru, hüsnükuruntu, hüsnüniyet, suiüstimal, suikast, hamdüsenâ, meddücezîr, tarumar; âlicenap, mevlithan; anbean, keşmekeş, özbeöz, yüzbeyüz; pürhiddet, pürmelal.*

- Arapça kurala göre oluşturulan tamlamalar ve kalıplaşmış diğer ibareler bitişik yazılır.

Ör: *dârülaceze, fevkalade, hıfzıssıhha, şey-hülislam, şeykamselam, bismillah, inşallah, maşallah, velhâsıl.*

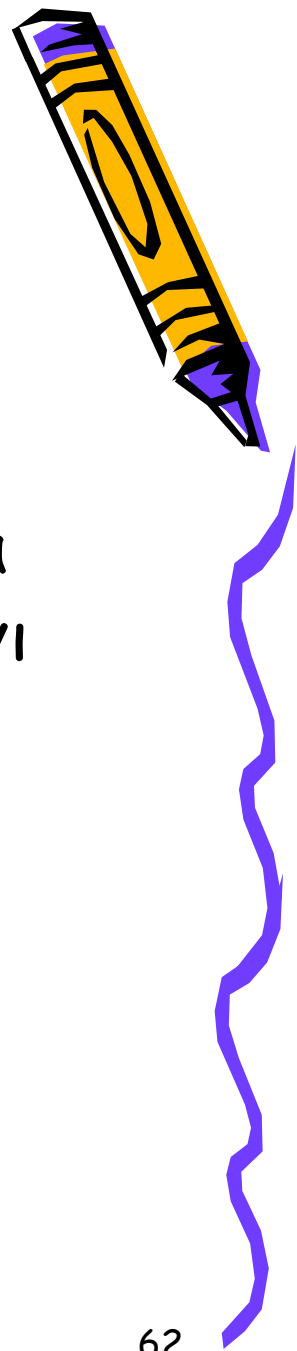
2) AYRI YAZILAN BİRLEŞİK KELİMELELER

- İki veya daha çok kelime birleşme sırasında ses düşmesi, ses türemesi ve anlam kayması gibi durumlar oluşmamışsa bu tür birleşik kelimeler ayrı yazılır.
- Ör: arz etmek, ilan etmek, kul olmak, söz konusu, yıl sonu, ardıç kuşu vb.

NOKTALAMA İŞARETLERİ

- Noktalama işaretleri, duygu ve düşüncelerimizi daha açık bir şekilde dile getirmeye, cümlenin yapısını ve duraklama noktalarını belirlemeye, okuma ve anlamayı kolaylaştırmaya, sözün vurgu ve ton gibi özelliklerini belirtmeye yardımcı olan işaretlerdir.

a) Nokta (.)

- Cümle sonlarında kullanılır.

Ör: *Akıl yaşta değil baştadır.*

- Kısaltmaların sonuna nokta konur.

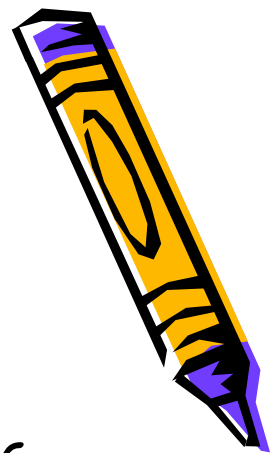
Ör: *Dr. (doktor); bkz. (bakınız); Alb.(albay) Prof. (profesör); vb.*

- Bununla birlikte çok tanınan isimlerin büyük harf kullanılarak yapılan kısaltmalarında günümüzde nokta kullanılmamaktadır:

Ör: *TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), SB (Sağlık Bakanlığı), PTT (Posta, Telgraf, Telefon) vb.*

- Rakamların sonuna nokta konulması hâlinde "inci, inci" anlamı kazandırır.

Ör: *Annem 7. Caddede oturmaktadır.*

b) Virgöl (,)

- Cümlede sıralanan isim, sıfat, zarf, zamir, fiil ve zarflar arasında virgöl kullanılır:

Ör: *Bunun gibi her şey, kin, nefret, muhalefet, bize hep insanlardan, hep toplumdan gelmiyor mu?*

- Cümlede özne olan kelime, kendisinden sonra gelen sözlerle karışabilecekse, öznenin sonra virgöl konulur:

Ör: *O, tarihin seyrini değiştiren adamdı.*

- Birbiri ardınca sıralanan eş görevli kelime ve kelime gruplarının arasına virgöl konulur:

Ör: *Meyve tabağında elma, muz, armut ve çilek vardı. Evde, okulda, yollarda, her yerde yalnızca seni düşünüyorum.*

- Anlama güç kazandırmak için tekrarlanan kelimeler arasına virgöl konur:

Ör: *"Akşam, yine akşam, yine akşam,*

c) Soru İşareti (?)

- Soru bildiren cümlelerden ve kelimelerden sonra soru işareti konur:

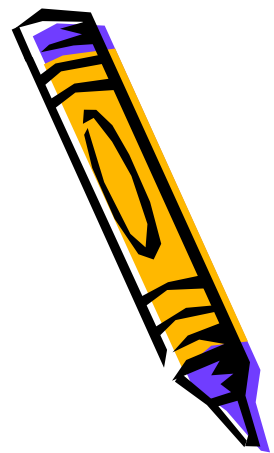
Ör: *Aile hekimliği uygulaması bütün yurda yayılacak mı?*

Reşat Nuri Güntekin'in Çalığışu adlı romanını okudunuz mu?

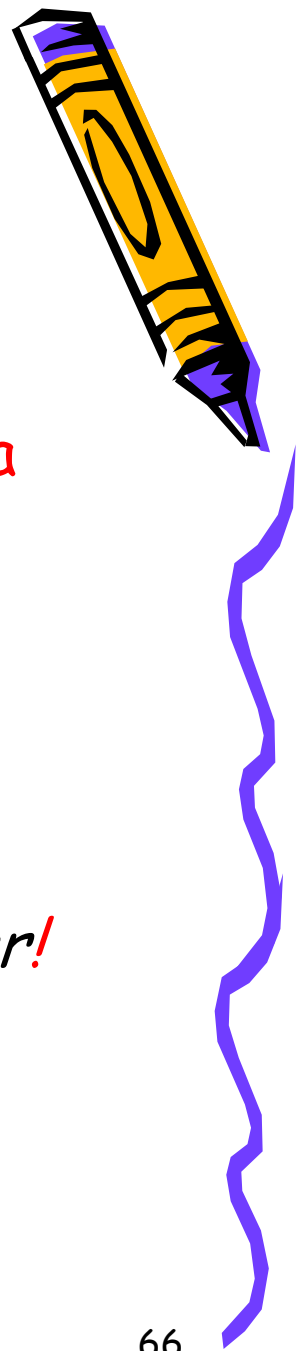
- Verilen bilgilerin kesin olarak doğruluğundan emin olunmadığı durumlarda soru işareti kullanılır.

Ör: *Ahmet Yesevî (? – 1166), Türkistan bölgesinde yaşamıştır.*

Divan şairimiz Fuzuli (1480?-1556), İstanbul'a hiç gelmemiştir.

d) Ünlem İşareti (!)

- Heyecan, şaşkınlık, korku, acıma, kızgınlık gibi duyguları anlatan kelime veya cümlelerden sonra kullanılan işarete ünlem denir.

Ör: Aman Allah'ım, manzara ne güzel!
Aaa! Sen artık çok oluyorsun.

- Heyecanlı seslenişlerden, emir ve hitaplardan sonra ünlem işareti konur:

Ör: *Ey, bu topraklar için toprağa düşmüş asker!
Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir, İleri!*

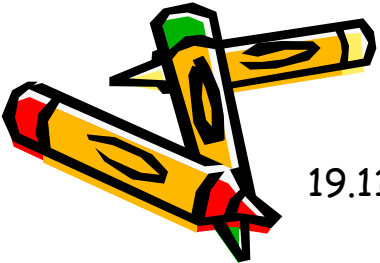
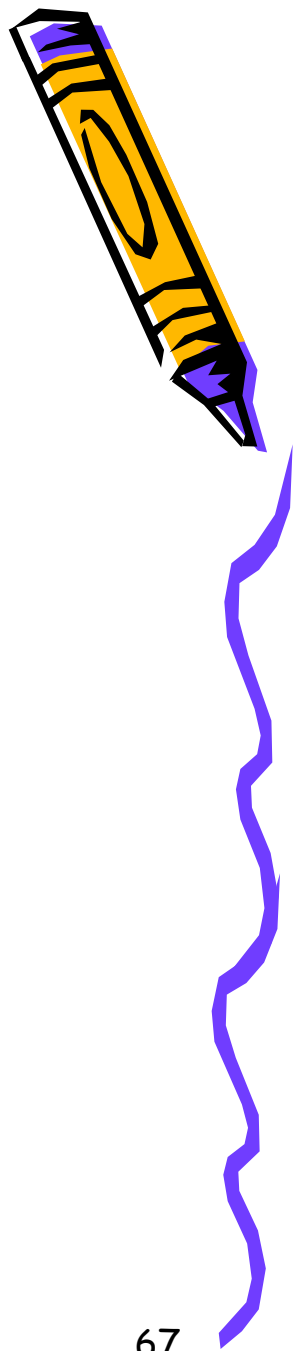
e) Tırnak İşareti (" ")

- Bir metnin içerisinde başkasından aktarılan yazıların, sözlerin başına ve sonuna tırnak işareti konur.

Ör: *Tilkiye "tavuk kebabı yer misin?" demişler: "Adamın güleceğini getiriyorsunuz" demiş.*

Önemi belirtilmek istenen kelimelerin başında ve sonunda tırnak işareti kullanılır.

Ör: *"Elverir ki bir gün bana derinden Tâ derinden bir gün bana "gel" desin."*

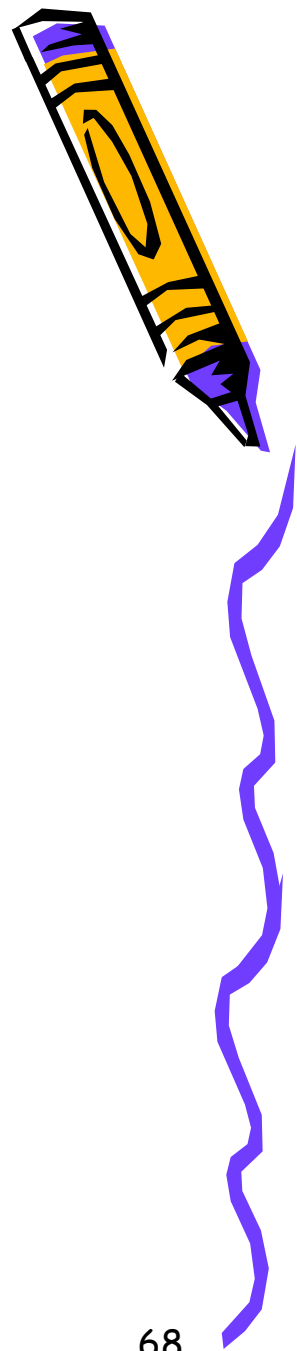
f) Parantez İşareti (...)

- Bir kelime ya da cümleden sonra yapılan açıklamalar parantez içine alınır.

Ör: *Halikarnas Balıkçısı (Cevat Şakir Kabaağaçlı) en güzel eserlerini Bodrum'da yazmıştır.*

- Eş anlamlı kelimeler, eş değerdeki tarihler ve rakamlar parantez içinde kullanılır.

Ör: *İnsan ikrarından (sözünden), hayvan yularından tutulur.*

g) Kesme İşareti (')

- Özel isimlerin sonuna gelen ve bazen ayrı yazılması gereken ekleri ayıran virgüle kesme işareti denir.

Ör: *İstanbul'un orta yeri sinema
TBMM'ye gideceğim.
TÖMER'de yeni göreve başladım.*

- **Not:** Kurum ve kuruluş adlarına getirilen çekim ekleri kesme işaretiyle ayrılmaz.

Ör: *Sağlık Bakanlığına uğradım.
Türkiye Büyük Millet Meclisinden ayrılıp buraya
geldim.*

KAYBEDİLENLER

- *Bir gün insan virgölü kaybetti; o zaman zor cümlelerden korkar oldu ve basit ifadeler kullanmaya başladı. Cümleleri basitleştikçe, düşünceleri de basitleşti.*
- *Bir başka gün ise ünlem işaretini kaybetti. Alçak bir sesle ve ses tonunu değiştirmeden konuşmaya başladı. Artık ne bir şeye kızıyor ne de bir şeye sevinebiliyordu. Üstelik hiçbir şey, onda en ufak bir heyecan uyandırmıyordu.*
- *Bir süre sonra soru işaretini kaybetti ve soru sormaz oldu. Hiçbir şey, ama hiçbir şey onu ilgilendirmiyordu... Ne kâinat ne dünya ne de kendisi umurundaydı.*
- *Birkaç sene sonra iki nokta üst üste işaretini de kaybetti ve davranışlarının sebeplerini başkalarına açıklamaktan vazgeçti.*
- *Ömrünün sonuna doğru elinde yalnız tırnak işareti kalmıştı. Kendine özgü tek düşüncesi yoktu, yalnız başkalarının düşüncelerini tekrarlıyordu.*
- *Son noktaya geldiğinde ise, düşünmeyi ve okumayı unutmuş vaziyetteydi.*

KISALTMALAR

- Bir kelime, terim veya özel adın, içindeki harflerinden biri veya birkaçı ile daha kısa ifade edilmesidir.

Ör: *PTT, TBMM, TÖMER, THY, SB*

- **Not:** Kısaltmaya gelen ekler, kısaltmayı oluşturan harflerin telaffuzuna göre şekillenir:

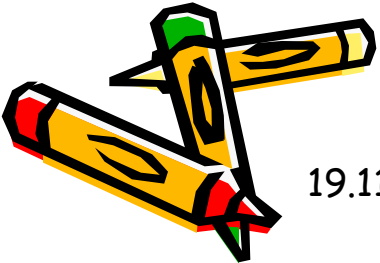
Ör: TBMM'ne(Yanlış)

TBMM'ye veya TBMM'nin (Doğru)

ANLATIM BOZUKLUKLARI

Cümlenin doğru anlaşılmasını engelleyen her türlü söyleyiş anlatım bozukluğu olarak karşımıza çıkar. Söz konusu bir ek eksikliği, yanlış bir kelimenin ve ekin kullanılması; bir ekin ve kelimenin cümlede yanlış yerde kullanılması anlatım bozukluğu olarak karşımıza çıkar.

Ör: Masa *eski* örtüsü (Yanlış) (Sıralama yanlış)
Eski masa örtüsü (Doğru)

Devlet *Eski* Bakanı (Yanlış) (Sıralama yanlış)
Eski Devlet Bakanı (Doğru)

Arkadaşlarım birden bire işi *alaya* dökerek benimle
alaya başladılar.
(Tekrar sıklığı)

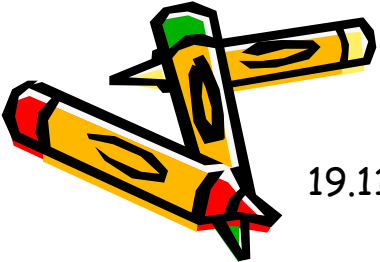

Sağlık Bakanlığındaki işlerle karşılaştırmak **olası** değildir. (Yanlış kelime kullanımı)

Sağlık Bakanlığındaki işlerle karşılaştırmak **mümkün** değildir. (Doğru)

Bizim takım beş **yenilgi** aldı. (Aykırı yardımcı fiil kullanımı)
Bizim takım beş kez **yenildi**. (Doğru)

Lütfen **bekleme yapmayın!** (Yanlış)
Lütfen **beklemeyiniz!** (Doğru)

TEŞEKKÜR EDERİM